

Pregledni članak

VOLONTERIZAM U USLOVIMA KATASTROFA

Marina Jovanović ^{1*}

¹Naučno-stručno društvo za upravljanje rizicima u vanrednim situacijama, Beograd, Dimitrija Tucovića 121

*Kontakt: minajovanovic1985@gmail.com; Tel.: +381 66 405168

Apstrakt: Katastrofe nesumnjivo pozivaju volontere u pomoć i njihova sveprisutnost u katastrofama nije sporna. Veliki broj humanih ljudi doći će na mesto nesreće u želji da pomogne. U 21. veku milioni ljudi širom sveta bili su pogođeni posledicama prirodnih katastrofa. U globalnim statističkim izveštajima broj povređenih, raseljenjih i umrlih lica se znatno povećao u poslednje dve decenije. Jedan od ključnih principa na kojima se temelji volonterski rad je da globalne promene počinju sa lokalnim promenama, odnosno da ekonomski i društveni razvoj počinje na lokalnom nivou, odnosno u sopstvenoj državi, u svom gradu ili selu angažovanjem lokalnog stanovništva, odnosno njihovim uključivanjem u rešavanje konkretnih društvenih problema. Iz razloga što su katastrofe postale globalna pretnja ljudskoj bezbednosti, danas je potreba za organizovanim volonterskim delovanjem i više nego alarmantna.

Ključne reči: prirodne katastrofe; volontiranje; motivacija; benefiti volontera.

1. Uvod

Volontiranje se u uslovima prirodnih katastrofa smatra „prirodnim fenomenom” i predstavlja način na koji se pogođena društva oporavljaju od posledica katastrofa (Trbojević, Otašević & Mitrović, 2015, str. 486). Prema Dajnsu (Dynes, 1994) u uslovima prirodnih katastrofa najveći broj građana se ponaša saradnički, kooperativno, odnosno altruistički, svesno želeći da pomogne kako bi se društvo i pogođeno područje što pre oporavilo, te on volontiranje opisuje kroz sintagmu “situacioni altruizam”. Sintagma “situacioni altruizam” stavlja akcenat na svesno pomagačko ponašanje velikog broja humanih ljudi i volonterskih organizacija kako bi se posledice katastrofa svele na najmanju moguću meru. Isti autor kao primer, navodi ponašanje ljudi nakon zemljotresa u Meksiko Sitiju 1985. godine, kada se više od 2 miliona ljudi volonterski angažovao i radio na otklanjanju posledica zemljotresa više od 9h dnevno u naredne 2 nedelje (Dynes, 1994). Altruizam i pomagačko ponašanje bili su prisutni i na primeru poplava 2014. godine u Republici Srbiji, kada se angažovao veliki broj volontera želeći da pomogne građanima poplavljenih područja tokom poplavnog talasa, kao i duži vremenski period nakon poplava (Trbojević, Otašević & Mitrović, 2015). Štaviše, pokazalo se kako su u uslovima katastrofa obični ljudi, najčešće i najefikasniji kadar u akcijama zaštite i spasavanja, odnosno spasioci najvećeg broja ljudskih života, iz razloga njihove mnogobrojnosti (Penner et. al., 2005).

Specifičnost katastrofa ogleda se prevashodno u njihovoj iznenadnosti, pojavljujući se kao jedan (zemljotres) ili niz više događaja (zemljotres koji može prouzrokovati akcident u nuklearnoj elektrani, a on dalje voditi u požare) koji imaju potencijal da prouzrokuju velike ekonomske, ekološke, zdravstvene i dr. negativne posledice (Mano, Kirshcenbaum & Rapaport, 2019; Okal, 2019; Rico, 2019; Olawuni, Olowoporoku & Daramola, 2020), jer prema Cvetkoviću i sar., nuklearne elektrane se vide kao bezbedne za proizvodnju električne energije sve dok se ne dogodi nesreća (Cvetković et. al., 2021). Te kada se katastrofe dogode, volontiranje je jednako prilika, i za kolektivni doprinos pojedinaca društvu, i za lični razvoj pojedinaca u smislu sticanja novih znanja, veština, kompetencija, kao i razvijanja pozitivnih ljudskih vrednosti, kao što su: tolerancija; mir; solidarnost; pomaganje; saradnja (Lazović, 2013).

2. Zakonski okvir volontiranja u uslovima katastrofa

Volontiranje je bilo sastavni deo svake civilizacije i kroz istoriju se manifestovalo u različitim pojavnim oblicima: od tradicionalnih oblika uzajamne pomoći do organizovanog volontiranja celokupnih zajednica u kriznim situacijama (Begović, 2009). Iz razloga što će 21. vek biti vek velikih prirodnih katastrofa (Furedi, 2007), zahtev za celokupnim angažovanjem zajednica mora biti globalan, jer prirodne katastrofe ne poznaju granice niti ekonomske ili društvene prilike pogođene zemlje (Ljuština & Nikolić, 2013).

U prošlosti, u praksi se nažalost često dešavalo da se pod izgovorom volontiranja humanost dobrih ljudi iskorišćavala, osobito u kriznim situacijama, u smislu da su volonteri angažovali se na zadacima koje bi država u suprotnom morala finansirati (Begović, 2009). Danas je putem zakonske regulative ovakva manjkavost prevaziđena u mnogim zemljama, te i u Republici Srbiji donošenjem zakona o volontiranju kojim su uređena sva pitanja koja su od značaja za oblast volontiranja. Navedeni zakon u Republici Srbiji donet je 2010. godine i predstavlja krovni okvir koji uređuje oblast volontiranja, te i u uslovima katastrofa. U **“Zakonu o volontiranju”** (Službeni glasnik, br. 36/2010) volontiranje je definisano kao: “organizovano, dobrovoljno pružanje usluga ili obavljanje aktivnosti od opšteg interesa za opšte dobro ili za dobro drugog lica bez novčane naknade ili potraživanja druge imovinske koristi, osim ako zakonom nije drugačije određeno” (član 2). Kako bi se isključila svaka mogućnost zloupotrebe volontera/ki kao besplatne radne snage naglašava se da se ono mora zasnivati isključivo na njihovoj slobodnoj volji, pri čemu su oni saglasni dobrovoljno ulagati svoje vreme, energiju, veštine i resurse u cilju doprinosa dobrobiti zajednice, a zarad poboljšanja života nemoćnih ili katastrofom pogođenih zajednica (Novogradski, 2017).

Ljudi volontiraju jer to žele. Iz tog razloga važno je ukazati na benefite volonterskog angažovanja.

3. Benefiti volonterskog angažovanja u uslovima katastrofama

Angažovanje u volonterskim aktivnostima nije samo prilika za širi doprinos društvu, već i prilika za lični razvoj kroz usavršavanje postojećih profesionalnih kompetencija, ali i učenje novih koje nam mogu koristiti u daljem obrazovanju ili traženju posla (Šimunković i sar., 2011). Postoje tri nivoa na kojima se najbolje ogledaju benefiti volonterskog angažovanja i prema Begović (2009) to su: **nivo ličnog razvoja** koji podrazumeva sticanje novih znanja i razvijanje sopstvenih mogućnosti, učenje rada u timu i prihvatanje odgovornosti, učenje toleranciji i sticanje radnog iskustva; **nivo razrešenja konkretnih problema**, odnosi se na pomoć ljudima pogođenog područja prirodnom katastrofom ili izgradnja područja pogođenog ratnim dešavanjima, kao i obnova i uređenje uništenih prostora; **nivo društvenog razvoja** neguje građanski aktivizam i odgovornost, a doprinosi i smanjenju nezaposlenosti u pogođenoj državi.

4. Motivi koji opredeljuju ljude da volontiraju u uslovima katastrofa

Odgovoriti na pitanje šta motiviše ljude da volontiraju u uslovima katastrofa upućuje nas na "**Teoriju o hijerarhiji potreba**" ruskog psihologa Abrahama Maslova (Abraham Maslow), koja ističe da ljudi u biti imaju slične ljudske potrebe rangirane od najnižih do najviših: na samom dnu nalaze se fiziološke potrebe; potom potreba za sigurnošću; ljubavlju i pripadanjem; te poštovanjem i na samom vrhu se nalazi potreba za samoostvarenjem, premda načini njihovog zadovoljenja mogu biti različiti (Znika, Kordić & Borić, 2015). Naime, ljudi volonterskim angažovanjem mogu zadovoljiti sasvim različite potrebe. Kada se navedenoj teoriji pridruži „**Funkcionalna teorija motivacije**“ američkih psihologa (Clary & Snyder, 1999; Clary et. al, 1998; Snyder & Stukas, 1996) koja stavlja akcenat na 6 važnih funkcija koje volonter/ka ostvaruje angažovanjem u volonterskim aktivnostima: učenje (usvajanje novih znanja i veština); karijera (poboljšanje profesionalnih mogućnosti); vrednosti (volontiranje je samo po sebi vrednost koje podrazumeva altruističan i prosocijalni odnos prema drugima); samopoboljšanje (uvećanje sopstvenog samopoštovanja); samozaštita (beg od sopstvenih problema) i socijalni motiv, dolazimo do mogućeg

odgovora, odnosno volontiramo, jer nam to omogućava da odgovorimo na širok dijapazon svojih potreba (Znika, Kordić & Borić, 2015).

Autorka monografije „**O volontiranju i volonterima/ka**“ Hrvojka Begović (2009) nalazi nešto drugačije motive koji opredeljuju ljude da se volonterski angažuju: želja da se pomogne drugima; da se bude od koristi zajednici; kao i lični motivi (upoznavanje novih ljudi, učenje novih veština, korisno provođenje vremena). Dalje, ista autorka (Begović, 2009) napominje da iako motivi za volontiranje mogu biti različiti (altruistični ili egoistični) oni su svi jednako vredni, te iako volontiranje može biti proizvod isključivo egoističnih motiva, iz razloga što volontiranje rezultira ostvarivanjem pozitivnog, altruističnog cilja nevažno je da li su motivi altruistični ili egoistični. Zanimljiv podatak do kog su došli drugi istraživači (Clary & Snyder, 1999) ukazuje da ljudi najčešće imaju dva ili više motiva koji ih opredeljuju da se volonterski angažuju. Motivacija (kao skup motiva) prema Begović (2009) ne može biti isključiva u smislu altruistična ili egoistična, jer ljudi mogu istovremeno volontirati zbog drugih, ali i zbog sebe.

5. Zašto su i kome potrebni volonteri u uslovima katastrofa?

Očigledan je porast negativnih posledica prirodnih katastrofa na zajednicu i na društvo i u pogledu njihove učestalosti i u pogleda njihovog inteziteta (Cvetković & Grbić, 2021). U protekle dve decenije: “život je izgubilo 700 miliona ljudi, oko 23 miliona je ostalo bez svojih domova, dok je 1.4 milion zadobilo zdravstvene posledice” (Cvetković, Filipović & Gačić, 2019, str. 963). Velika smrtnost ljudi, broj povređenih i trajno raseljenih lica zahtevaju efikasnije upravljanje u uslovima katastrofa u smislu primene teorijskih i praktičnih rešenja u vidu odgovarajućih priručnika, brošura, podsetnika o važnosti volontiranja u uslovima katastrofa, takođe neophodna je dosledna primena zakona o volontiranju, kao i organizovanje stručnih obuka volontera za postupanje u kriznim situacijama, te njihovo aktivno učešće (Cvetković & Jovanović, 2020). Jasno je da posledice katastrofa usporavaju održivi razvoj i proces rasta države i društva (Kaur, 2020), te volontiranje u znatnoj meri može umanjiti njene negativne posledice.

Prema Begović (2009) postoje dve osnovne koristi od volontera/ki, u kriznim situacijama: ekonomska i društvena korist. Prva, ekonomska korist

znatno doprinosi povećanju bruto nacionalnog dohotka države, jer mnoge poslove koje volonteri obavljaju (pomoć hendikepiranim osobama, starim osobama, društvu za zaštitu životne sredine, društvu za zaštitu životinja) besplatno država bi morala finansirati (Lazović, 2013). Pokazalo se da u uslovima prirodnih katastrofa veliki broj akcija zaštite i spasavanja realizuju obični ljudi (Penner et. al., 2005). Na području Srbije 2014. godine u vreme majskih poplava pažnju i stranih i domaćih medija privukao je veliki broj volontera koji se angažovao na izgradnji nasipa i radom u prihvatilištima sa evakuisanim licima (Otašević, Trbojević & Mitrović, 2014).

U vezi sa društvenom koristi Begović (2009) ističe da su države koje imaju dugu tradiciju volontiranja države sa kohezivnim zajednicama, odnosno zajednice koje neguju visoko moralne norme življenja poput: solidarnosti, tolerancije, mira, prosocijalnog i altruističnog ponašanja. Veruje se da je američko društvo primer takvog društva, te da je fenomen volontiranja potekao sa američkog kontinenta (Cvetković & Jovanović, 2021). Autorka Begović (2009) ističe da odgovor na pitanje kome su potrebni volonter/ke odnosi se jednako i na državu i društvo. Naime, uključivanje lokalnog stanovništva u volonterske aktivnosti ima za cilj postići pozitivne promene u društvu, kao i rešavati konkretne društvene probleme, gde i posledice prirodnih katastrofa zauzimaju značajno mesto.

6. Najčešći zadaci volontera tokom i nakon katastrofa

U uslovima katastrofa volonteri obavljaju niz zadataka za koje su često potrebna specifična znanja i veštine, međutim Cvetković napominje da ne sme se zaboraviti da najveći broj volontera nije završio potrebne obuke i kurseve u oblasti zaštite i spasavanja, te da su njihove kompetencije često ograničene (Cvetković, 2020). U odnosu na dijapazon zadataka koji obavljaju, volonteri najčešće nisu svesni rizika koji im prete. Na primer, poplave su prisutne od početka razvoja ljudske civilizacije, te se smatraju najučestalijom prirodnom katastrofom koje često rezultuju velikim materijalnim razaranjem i gubitkom ljudskih života (Kumar et. al., 2021) te postavljaju volontere pred različite izazove, kao što je suočavanje sa žrtvama katastrofa. Iako se pretpostavlja da će najveći broj ugroženih biti unesrećen i zaokupljen svojim gubicima, i stradanjem, Kordić i saradnici (Kordić & Babić, 2015) napominju i neočekivano prisustvo određenog broja unesrećenih ljudi nezgodne naravi i karaktera na čije agresivno,

nemoralno i bahato ponašanje nisu spremna ni stručna lica (psiholozi i psihoterapeuti). Navedeni razlog dobija na značaju kada je u pitanju organizovanje redovnih obuka za volontere koji žele da se uključe u akcije pomoći žrtvama katastrofa, jer obučeni volonteri pored znanja poseduju i odgovarajuće veštine ophođenja sa žrtvama katastrofa, kao i odgovarajuću opremu koja im je često u radu preko potrebna (Cvetković, 2020).

U vezi sa zadacima koje volonteri obavljaju tokom i nakon katastrofa izdvajaju se sledeći (Jović i sar. 2017): informisanje ugroženih i potencijalno ugroženih kako da zaštite sebe i imovinu; snadbevanje ugroženim neophodnim životnim namirnicama, vodom, sredstvima za higijenu, dezinfekciju, obućom, odećom i lekovima; pomoć u evakuaciji građana iz ugroženih područja; prikupljanje i distribucija humanitarne pomoći; pružanje psiho-socijalne podrške žrtvama; pomoć u čišćenju i otklanjanju posledica katastrofa; informisanje javnosti o saniranju posledica, nadoknadi štete i ostvarivanju drugih prava; uključivanje u poslove dezinfekcije; uključivanje u poslove čišćenja domaćinstava; pokretanje humanitarnih akcija; jačanje mreže volontera i dr. Nesumnjivo je da su volonteri heroji, često spremni angažovati se i po 12h dnevno kako bi pomagali, te neretko dolazi do iscrpljenosti organizma i iz tog razloga Cvetković (2020) napominje da su barijere koje ljude sputavaju da se volonterski angažuju česte, a neke od njih su: nemanje vremena; svest da će neko drugi pomoći; nepoverenje u sopstvene sposobnosti; jezičke i kulturne barijere; negativna percepcija o volontiranju.

7. Zaključak

Različita životna iskustva utiču na formiranje ličnosti, a za volontiranje sigurno možemo reći da ima pozitivan efekat na razvoj i sazrevanje pojedinca. Mladi ljudi, kao i stariji jednako su voljni volonterski angažovati se i provoditi vreme pomažući društvima za zaštitu životinja, udruženjima za zaštitu životne sredine, hendikepiranim osobama, kao i osobama sa posebnim potrebama sve do angažovanja u specifičnim uslovima, poput katastrofa (Begović, 2009). Katastrofe zasigurno pozivaju volontere u pomoć i oni se nesebično odazivaju. Čak iako nadležne službe nisu uputile zvanična obaveštenja, volonteri će se pojaviti, te planeri za postupanje u katastrofama napominju da je malo verovatno da se tokom i nakon katastrofa njihovo prisustvo može sprečiti. Međutim, ukoliko nisu potrebni važno je da to i znaju (Cvetković & Jovanović, 2021).

Sa druge strane volontiranje je prilika svim građanima da se putem različitih građanskih inicijativa, odnosno ulaganjem svog slobodnog vremena, resursa, znanja, kompetencija i veština dobrovoljno uključe i tako doprinesu razvoju zajednice i društva u celini, te u uslovima katastrofa pomognu žrtvama. Kako je jedan od ključnih principa volonterskog rada uverenje da globalne promene počinju na lokalnom nivou, odnosno iz sopstvene države, svog grada ili sela, ujedno je i dodatni razlog uključivanja lokalnog stanovništva u volonterske aktivnosti zarad postizanja pozitivnih promena u društvu sa jedne i rešavanja konkretnih problema gde spadaju i posledice katastrofa sa druge strane (Begović, 2009).

8. Literatura

1. Begović, H. (2006). O volontiranju i volonterima/kama. Zagreb: Volonterski centar Zagreb.
2. Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J., & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1516.
3. Clary, E. G., & Snyder, M. (1999). The motivations to volunteer: Theoretical and practical considerations. *Current directions in psychological science*, 8(5), 156-159.
4. Cvetković, V., Filipović, M., & Gačić, J. (2019). Zbirka propisa iz oblasti upravljanja rizicima od katastrofa. Naučno-stručno društvo za upravljanje rizicima u vanrednim situacijama.
5. Cvetković, V. M. (2019). First aid disaster kit for a family: A case study of Serbia. *Archibald Reiss Days*, 9(1).
6. Cvetković, V., & Jovanović, M. (2020). Examination of the factors that influence public perception of mythically-based human behavior in disaster conditions. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 100(2), 161-179.
7. Cvetković, V. M., & Jovanovic, M. (2021). Mitovi o katastrofama: istine i zablude. Naučno-stručno društvo za upravljanje rizicima u vanrednim situacijama.

8. Cvetković, V. M., Öcal, A., Lyamzina, Y., Noji, E. K., Nikolić, N., & Milošević, G. (2021). Nuclear Power Risk Perception in Serbia: Fear of Exposure to Radiation vs. Social Benefits. *Energies*, 14(9), 2464.
9. Cvetković, V. M., & Grbić, L. (2021). Public perception of climate change and its impact on natural disasters. *Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijic", SASA*, 71(1), 43-58.
10. Dynes, R. R. (1994). Situational altruism: Toward an explanation of pathologies in disaster assistance.
11. Furedi, F. (2007). The changing meaning of disaster. *Area*, 39(4), 482-489.
12. Jha, D. K., Bhattacharyya, R. K., Shyam, S., & Ratnayke, U. R. (2020). Indicator based assessment of integrated flood vulnerability index for Brunei Darussalam. *International Journal of Disaster Risk Management*, 2(2), 47-70.
13. Jović, D., Ašković, B., Krstić, D. & Maletin, N. (2017). Timočki omladinski centar. Preuzeto sa: <https://koms.rs/wp-content/uploads/2017/12/brosura-volonteri.pdf> (11.03.2021).
14. Kaur, B. (2020). Disasters and exemplified vulnerabilities in a cramped Public Health Infrastructure in India. *International Journal of Disaster Risk Management*, 2(1), 15-22.
15. Kordić, B., & Babić, L. (2015). Dark side of personality and psychological help in crisis. *Vojno delo*, 67(4), 108-120.
16. Lazović, N. (2013). Razbij predrasude-budi volonter, Helsinška povelja, (177-178), 47-49.
17. Ljuština, A. & Knežević-Lukić, N. (2013). Emergency situations caused by natural disasters. *Ecologica*, 20(71), 411-415.
18. Mano, R., Kirshcenbaum, A., & Rapaport, C. (2019). Earthquake preparedness: A Social Media Fitperspective to accessing and disseminating earthquake information. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(2), 19-31.
19. Novogradski N. (2017). Volontiranje; moderno ropstvo ili obaveza. Preuzeto sa; [https://beleske.com/volontiranje-moderno-ropstvo-ili-nasa-obaveza/\(09.03.2021\)](https://beleske.com/volontiranje-moderno-ropstvo-ili-nasa-obaveza/(09.03.2021)).
20. Olawuni, P., Olowoporoku, O., & Daramola, O. (2020). Determinants of Residents' Participation in Disaster Risk Management in Lagos Metropolis Nigeria. *International Journal of Disaster Risk Management*, 2(2), 1-18.

21. Penner, L. A., Dovidio, J. F. , Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. (2005). Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annu. Rev. Psychol.*, 56, 365-392.
22. Rico, G. C. S. (2019). School-community collaboration: disaster preparedness towards building resilient communities. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(2), 45-61.
23. Snyder, M., & Stukas, A. A. (1996). Volunteers' motivations: Findings from a national survey. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 25(4), 485-505.
24. Šimunković, G., Forčić, G., Milinković, D., Kamenko, J., Šehić Relić, L.: Generacija za V – zašto i kako organizirati volonterski program u školi?, Volonterski centar Osijek, 2011. Preuzeto sa <http://www.volonterski-centar-ri.org/wp-content/uploads/web-prirucnik-za-volontere.pdf> (13.03.2021).
25. Trbojević, J. , Otašević, B., & Mitrović D. (2015). Motivacija i empatija kao korelati pomagačkog ponašanja tokom poplava u Srbiji 2014. godine. *Primenjena psihologija*, 8(3), 227-244.
26. Öcal, A. (2019). Natural disasters in Turkey: Social and economic perspective. *Internacional of disaster Risc Management*, 1(1), 51-56.
27. Znika, J. , Kordić, I. , & Borić I. (2015). Menadžment volontera. Volonterski centar Zagreb. Preuzeto sa: <http://www.volontirajmo.zagor.info/Content/documents/menad%C5%BEment%20volontera.pdf> (13.03.2021).

VOLUNTEERING IN DISASTERS

Marina Jovanović^{1*}

¹ Scientific-Professional Society for Disaster Risk Management,
Belgrade, Serbia

* Correspondence: minajovanovic1985@gmail.com; Tel.: +381 66 405168
Received: date; Accepted: date; Published: date

Abstract: Disasters undoubtedly call on volunteers for help and their ubiquity in disasters is not in dispute. A large number of humane people will come to the scene of the accident in order to help. In the 21st century, millions of people around the world have been affected by the consequences of natural disasters. In global statistical reports, the number of injured, displaced and dead has increased significantly in the last two decades. One of the key principles on which volunteer work is based is that global changes begin with local changes, ie that economic and social development begins at the local level, ie in one's own country, in one's city or village by engaging the local population, or involving them in solving specific problems. social problems. Due to the fact that disasters have become a global threat to human security, today the need for organized volunteer action is more than alarming.

Keywords: natural disasters; volunteering; motivation; volunteer benefits.